

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze diplomové práce

**Oligopolní konkurence a protikartelová politika v ČR
a EU**

Bc. Michaela Kučerová

© 2014/2015 ČZU v Praze

1 Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou protikartelové politiky v ČR a EU. Úvodní část práce je věnována teorii oligopolu, pro který je kartel typický, a dále teorii zakázaných dohod, přičemž stručně popisuje i jiné formy nesoutěžního jednání. Autorka se dále zabývá vývojem a současnou podobou soutěžního práva v ČR a EU a následně analyzuje způsob uplatňování soutěžní politiky se zaměřením na zakázané dohody. Značná část je věnována jednomu z nejdůležitějších nástrojů soutěžních orgánů, tzv. leniency programu a v závěru práce autorka stručně uvádí specifika soutěžního práva v zemědělském sektoru. Jednotlivé části práce jsou doprovázeny příklady z praxe a statistikami z oblasti kartelových dohod.

2 Klíčová slova

Protikartelová politika, kartel, leniency program, ochrana hospodářské soutěže, Evropská komise, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, oligopol

3 Cíl a metodika práce

Hlavním cílem této práce je analýza fungování protikartelové politiky a jejích nástrojů v České republice a Evropské Unii. Jedním z dílčích cílů je pak i popis teoretických východisek fungování kartelu a oligopolu. Část práce je věnována historickému vývoji protikartelové politiky v souvislosti s její současnou podobou. Dále je předmětem práce právní úprava a způsob uplatňování pravidel ochrany hospodářské soutěže v rámci členských států EU. Důraz je kladen i na způsob komunikace a spolupráce mezi soutěžními orgány států EU při řešení případů zakázaných dohod nadnárodní povahy a na koordinaci soutěžních politik v rámci EU. Práce se dále zaměřuje na způsoby odhalování kartelů a nástroje užívané v boji proti nim, přičemž velkou pozornost věnuje leniency programu. V závěru je zhodnocena protikartelová politika ČR a EU a postupy soutěžních úřadů při odhalování a řešení kartelů

Teoretická část práce, zabývající se popisem oligopolu a kartelových dohod, vychází především z knižních zdrojů ekonomického charakteru. Praktická část je pak rozdělena do několika kapitol, které se postupně věnují vývoji soutěžního práva, vymezení

institucionálního zastřešení protikartelové politiky EU, postupům při uplatňování protikartelové politiky členskými státy EU a Evropské komise a krátce i charakteristikám protikartelové politiky v zemědělském sektoru. Jednotlivé kapitoly jsou provázeny grafy a tabulkami poskytujícími informace o dosavadní praxi Evropské komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže a o vývoji některých proměnných v čase. Podklady pro jejich zpracování byly čerpány zejména z databází případů Evropské Komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže a dále pak z jeho výročních zpráv. Některé postupy soutěžních orgánů, zejména postupy v oblasti stanovování sankcí a uplatňování leniency programu, jsou popsány na konkrétních případech z praxe. Na základě všech těchto dostupných údajů je porovnávána a zhodnocena dosavadní praxe a postupy Evropské komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže.

4 Teze

Práce uvádí ucelený pohled na vývoj a zejména pak současnou podobu uplatňování protikartelové politiky v České republice a Evropské unii, včetně hodnocení dosavadní praxe soutěžních orgánů. Ochrana hospodářské soutěže je jedním z integračních cílů EU, protože zdravá hospodářská soutěž je předpokladem k efektivně fungujícímu trhu. To je také důvodem ke stálému zefektivňování systému aplikace protikartelové politiky v rámci EU. Práce je, kromě úvodu, metodiky a závěru strukturována do pěti stěžejních kapitol.

První z nich, kapitola 3, se zabývá teoretickými východisky a popisuje modely nekooperativního oligopolu a dále pak chování podniků v kooperativním oligopolu, tedy v kartelu.

Kapitola 4 se zabývá historickým vývojem soutěžního práva. To se v ČR začalo do současné podoby formulovat až po revoluci, po roce 1989. Naproti tomu v EU byly zakázané dohody vymezeny již smlouvou o založení EHS. V nezměněné podobě jsou v současnosti vymezeny Smlouvou o fungování EU v člancích 101 a 102, které se shodují s vymezením zakázaných dohod v zákoně o ochraně hospodářské soutěže ČR a zpravidla i v legislativách ostatních členských zemí EU. Toto shodné vymezení ale i shodné základní postupy při uplatňování protikartelové politiky jsou dány neustálým sjednocováním národních soutěžních politik v rámci EU. Kapitola se dále zabývá strukturou českého soutěžního práva a komunitárního práva, které slouží jako právní rámec pro vymezení

ochrany hospodářské soutěže v EU. Případ podléhá komunitárnímu právu tehdy, kdy dopady kartelové dohody ovlivňují více členských států EU. Řízení případu pak spadá buď do kompetence nejlépe umístěného soutěžního orgánu, který má nejlepší předpoklady pro odhalení a zákrok vůči protisoutěžním praktikám, nebo se řízení ujímá Evropské komise.

Pátá kapitola konkretizuje způsoby zneužívání hospodářské soutěže, se zaměřením na kartelové dohody a bid rigging. Ten je v ČR celkem novinkou – první případ bid riggingu byl odhalen až v roce 2012. V některých zemích EU jsou však případy tohoto typu známy daleko dříve. V této kapitole jsou také porovnány frekvence výskytu kartelových dohod s frekvencí případů zneužívání dominantního postavení. V rozhodovací praxi ÚOHS jsou daleko častější případy kartelových dohod, které jsou také spolu s bid riggingem považovány za nejhorší možný způsob zneužití hospodářské soutěže a soutěžní orgány je uvádí jako svou prioritu.

Kapitola 6 se zabývá jednak institucemi činnými v oblasti soutěžní politiky a způsobem jejich spolupráce, jednak jednotlivými kroky soutěžních orgánů při řešení případů kartelových dohod. Největší pravomoci v rámci soutěžní politiky EU má jednoznačně Evropská komise. Ta je dokonce oprávněna Radou EU vydávat různá právně závazná nařízení. Každá z členských zemí má pak svůj soutěžní orgán. Systém pravomocí je v oblasti soutěžní politiky velmi dobře vyřešen a funguje bez větších komplikací. Stejně tak je nutné vyzdvihnout efektivně fungující komunikační základnu napříč soutěžními orgány EU. Ta funguje prostřednictvím Evropské soutěžní sítě, v rámci které jsou si vyměňovány informace týkající se konkrétních případů a zkušeností jednotlivých soutěžních orgánů. Samotný průběh řešení případu spočívá v zásadě ve třech krocích – odhalení kartelu, řízení a postih. Podnět o existenci kartelu může soutěžní orgán získat buď od třetích stran, nebo vlastními monitorovacími činnostmi. Způsob monitoringu časem přešel od sledování jednotlivých podniků k ekonomickým analýzám sektorů a sledování vývoje ekonomických ukazatelů v čase. Vznik kartelové dohody bývá obvykle spojen s náhlými změnami různých ekonomických ukazatelů v čase, velmi často je například doprovázen náhlým zvýšením cen určitého produktu. Ačkoliv tyto ekonomické analýzy mohou vypovídat o existenci kartelové dohody, nemají žádnou průkazní hodnotu před soudy. Proto musí soutěžní orgány všechna důvodná podezření podložit důkazními materiály. Pro tyto účely je nejúčinnějším nástrojem místní šetření, které mohou provádět

ve firemních prostorech bez jakéhokoliv předchozího ohlášení. Moment překvapení tak obvykle zajistí mnoho potřebných důkazů. Místní šetření lze provádět i během samotného řízení. V jeho průběhu sbírá soutěžní orgán potřebné důkazy a materiály svědčící o existenci kartelu, zatímco jeho účastníci se jej snaží vyvrátit anebo naopak se soutěžním orgánem spolupracují. Ve druhém případě se obvykle jedná o polehčující okolnost, která je brána v úvahu při stanovování sankce. Výše sankce vychází zejména ze závažnosti kartelu, délky jeho trvání a různých dalších polehčujících a pohoršujících okolností. Přesahuje-li pokuta 10% výše ročního obrátu sankciované společnosti, je nutné ji pod tuto hranici snížit. Zajímavé je, že zatímco Komise byla v minulosti nucena snižovat pokutu pod hranici 10%, ÚOHS nikdy nestanovil sankci tak vysoko, aby musel toto pravidlo uplatnit. Z analýzy vzorku případů řízených ÚOHS dokonce vyplynulo, že pokuty stanovuje ve výši mezi 1-2% obrátu společnosti. V současnosti se však chystá vydat nové oznámení o metodologii vyměrování pokut, která by měla přinést jejich citelné zvýšení. To by také mohlo posílit preventivní funkci, kterou by pokuty za kartelové dohody měly mít především.

Kapitola 7 je věnována leniency programu, který umožňuje pokutu za splnění určitých podmínek snížit, nebo úplně odpustit. Účastník kartelu, který jako první poskytne soutěžnímu orgánu informace a důkazy o existenci kartelové dohody je chráněn neuložením pokuty, zatímco dalším členům této dohody může být pokuta snížena v případě, že během řízení poskytnou další důležité informace. Tento snadný přístup k informacím šetří soutěžním orgánům mnoho času, zdrojů a urychluje proces řízení. V současnosti je leniency program uplatňován ve všech zemích EU kromě Malty a bylo pomocí něj odhaleno mnoho kartelů. Z dostupných údajů plyne, že za období 2010-2012 bylo v EU podáno více než 500 žádostí o leniency. Evropské komisi a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže pomohl tento program odkrýt jedny z nejzávažnějších kartelů v historii jejich praxe. Osmá kapitola se stručně zabývá specifiky protikartelové politiky v rámci zemědělského sektoru. Evropská unie sleduje kromě ochrany hospodářské soutěže samozřejmě i jiné cíle. Jedním z nich je i společná zemědělská politika. Pravidla pro ochranu hospodářské soutěže se vztahují i na produkci zemědělských produktů a obchod s nimi, ovšem pouze v případě, že jejich uplatňování neohrožuje dosahování cílů společné hospodářské politiky.

Jako problém se ukázal být nedostatek počtu zaměstnanců, se kterým se Úřad potýká. V posledních několika letech byly kompetence Úřadu výrazně rozšířeny, a ačkoliv počet zaměstnanců v posledních letech vzrostl, Úřad stále kapacitně nestačí důkladně prověřit všechny podněty a otevírá pouze případy s nejzásadnějším dopadem na trh. Vzhledem k tomu, že kartely jsou prioritou všech soutěžních orgánů a jsou považovány za nejhorší formu narušování soutěže, lze shledat neřešení kapacitních problémů Úřadu dosti závažným problémem, protože i ty méně významné dohody, které je Úřad nucen odkládat, mohou mít velké dopady na trh. Bylo by proto vhodné personálně posílit nejen složení oboru kartelů, ale i jiných oborů Úřadu.

Na základě zjištěných faktů lze konstatovat, že právní úprava soutěžní politiky a činnost soutěžních orgánů se v posledních letech velmi zdokonalila a i sjednocování národních soutěžních politik a intenzivní vzájemné spolupráci soutěžních orgánů napříč EU je na vysoké úrovni. Soutěžní orgány disponují mnoha efektivními nástroji, které napomáhají v odhalování kartelů. Protikartelová politika v ČR by pak mohla dosáhnout ještě větší efektivity vyřešením kapacitního problému Úřadu a přehodnocením mírnosti stanovování sankcí.

5 Vybrané zdroje

EUROPEAN COMMISSION. Competition cases. In: *European Commission* [online]. 2014 [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/elojade/iseef/>

HOLMAN, Robert. *Mikroekonomie: Středně pokročilý kurz*. 2. aktualizované vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-862-0

Nařízení Rady (ES) č. 1/2003. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/legislativa/hospodarska-soutez/evropska>

RAUS, David a Robert NERUDA. *Hospodářská soutěž po vstupu ČR do EU*. Brno: CP Books, 2005. ISBN 80-251-0394-3.

Smlouva o fungování Evropské unie

SOUKUPOVÁ, Jana a spol. *Mikroekonomie*. 4. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2008. ISBN 978-80-7261-150-8. VARIAN, Hal R a Libor GREGA. *Mikroekonomie: moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4

ÚOHS. Sbírky rozhodnutí. In: *ÚOHS* [online]. [cit. 2014-09-05]. Dostupné z: <http://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/sbirky-rozhodnuti.html-unie.html>

Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže